

1918/19, 1920/21, 1922/23 in 1932/33. Med gradivom je 10 fotografij in 4 članske izkaznice. Večina jih bo potrebno še razvozlati, dve pa sta znani. Na eni je njegova sestra Zora, druga pa predstavlja tabor v Celju, ki je bil od 27. – 29. junija 1937. Izkaznice potrjujejo, da je bil zanesljivo član zadruge (zadružna izkaznica s pravili je iz leta 1920), Udruženja jugoslovanskega učiteljstva (1924), Učiteljske gospodarske poslovalnice v Mariboru (1924) in Društva državnih upokojencev in upokojenk (1930). Zavarovan je bil pri Zavarovalni banki v Pragi, ki je imela generalni zastop v Ljubljani. Med gradivom je sorazmerno veliko računov. Ti sicer nimajo nobene vrednosti, pa vendar sem jih ohranil. Tudi taki papirčki nekaj povedo, zlasti, če je drugega, bolj pomembnega gradiva manj. Kažejo, da je Matija Hiti kupoval veliko knjig, zlasti v Kataloški bukvarni. Ohranil sem tudi posetnice, ki jih je dobival od znancev, prijateljev, kolegov. Mnogokrat je na njih tudi kakšno sporočilo ali čestitka.

O tem, kako so matični listi dvorazredne šole na Dobo iz obdobja 1902/03 do 1910/11 prišli med njegovo gradivo, ni potrebno razmišljati. Sedaj so tam, kamor sodijo, in kjer je večina matičnih listov – pri fondu Osnovne šole Dob pri Domžalah, ki ga ravno tako hrani naš arhiv.

Največ pa bo o njem in njegovem delu povedala njegova osebna korespondenca, ki tvori jedro fonda. Kar za dve škatli jo je. Okoli 1000 pisem, dopisnic in razglednic. Samo temeljito jih bo potrebno pregledati in prebrati. Pisem ni pisal v kopijah. V glavnem je naslovnik on, mnogokrat pa tudi njegova žena Josipina, sestra Marija in hčerki Zora in Mici. Prvo pismo je iz leta 1886, zadnje pa iz leta 1955. Zanimivo bo ugotoviti, kako so prišla v fond pisma, naslovljena na Josipa Westra iz Ljubljane, Ivanko Eleršek iz Ljubljane, Helo Budkovič iz Vižmarji in Helo Vuga iz Celja. Gre namreč za ljudi, ki na prvi pogled niso imeli z družino Hiti nič skupnega. Ali pa?

Z vsemi temi problemi se bo srečal raziskovalec, ko bo začel preučevati in spoznavati vlogo in pomen učitelja Matija Hiti iz Doba pri Domžalah.

Poštni žigi Ljubljanske pokrajine – Notranjska in Dolenjska pod italijansko in nemško okupacijo 1941–1945

Cvetko Zupančič

V reviji Arhivi, št. 1–2/1990 je bil objavljen članek z zgornjim naslovom, v katerem je bilo povedano, da spadajo v ta sklop tudi poštni žigi pomožnih in ambulančnih pošt, ki so se uporabljali na območju t.i. Ljubljanske pokrajine v času 1941–1945 ter da bi bilo lahko to področje predmet posebne raziskave oziroma obdelave v nekem drugem članku.

REDNE POŠTE

Predno se lotimo omenjene obdelave, je potrebno povedati, da je bila vsaka pomožna pošta vezana na matično pošto, to je obračunski poštni urad. Naj povemo, da je na začetku Ljubljanske pokrajine leta 1941 na tem območju poslovala 101 pošta in sicer tele:

1. Adlešiči
2. Banja Loka pri Kočevju
3. Begunje pri Cerknici
4. Bela Cerkev na Dolenjskem
5. Borovnica
6. Brezovica pri Ljubljani
7. Brusnice
8. Cerknica
9. Črmošnjice
10. Črnomelj
11. Devica Marija v Polju
12. Dobrnič
13. Dobrova pri Ljubljani
14. Dobrunje
15. Dolenja vas pri Ribnici
16. Dolenji Logatec
17. Dragatuš
18. Dvor pri Žužemberku
19. Fara pri Kočevju
20. Gorenji Logatec
21. Gradec v Beli krajini
22. Grahovo pri Cerknici
23. Grosuplje
24. Hinje
25. Horjul
26. Hotedršica
27. Ig pri Ljubljani
28. Ježica
29. Kočevje
30. Kočevska Reka
31. Koprivnik pri Kočevju
32. Kostanjevica na Krki
33. Krka
34. Krmelj
35. Ljubljana 1
36. Ljubljana 2
37. Ljubljana 3
38. Ljubljana 4
39. Ljubljana 5
40. Ljubljana 6
41. Ljubljana 7
42. Ljubljana 8
43. Ljubljana 9
44. Ljubljana 10 (prej: Moste pri Ljubljani)
45. Ljubljana 11 /prej: Vič/
46. Loški Potok
47. Lož
48. Metlika
49. Mirna
50. Mirna Peč
51. Mokronog
52. Mozelj
53. Nemška Loka
54. Nova vas pri Rakeku
55. Novo mesto
56. Ortnek

57. Planina pri Rakeku
58. Polhov Gradec
59. Prečna pri Novem mestu
60. Preserje
61. Radatoviči
62. Rakek
63. Ribnica na Dolenjskem
64. Rob na Dolenjskem
65. Rovte
66. Semič
67. Sodražica
68. Stara Cerkev pri Kočevju
69. Stari Log pri Kočevju
70. Stari trg ob Kolpi
71. Stari trg pri Rakeku
72. Stična
73. Stopiče
74. Straža pri Novem mestu
75. Struge na Dolenjskem
76. Suhor
77. Sv. Križ pri Kostanjevici
78. Sv. Križ pri Litiji
79. Št. Jernej
80. Št. Peter pri Novem mestu
81. Št. Rupert pri Mokronogu
82. Št. Vid pri Stični
83. Škocjan pri Mokronogu
84. Škofljica
85. Šmarje-Sap
86. Šmarjeta pri Novem mestu
87. Šmihel pri Novem mestu
88. Toplice pri Novem mestu
89. Trebelno
90. Trebnje
91. Tržišče
92. Turjak
93. Uršna sela
94. Velika Loka
95. Velike Lašče
96. Videm-Dobropolje
97. Vinica pri Črnomlju
98. Višnja Gora
99. Vrhnika
100. Zagradec na Dolenjskem
101. Žužemberk

Odtis primerka žiga redne pošte je prikazan v prilogi (slika 1).

Milan Govekar v svojem članku v eni izmed številčk Filatelije leta 1969 zapiše, da sta pod upravo poštne direkcije v Ljubljani ob začetku okupacije leta 1941, delovali še pošti Osilnica in Draga kod Čabra, ki pa sta bili po končni razmejitvi prenešeni v pristojnost PTT direkcije na Reki. Obe pošti sta do prejema italijanskega žiga s krajevnim imenom v italijanščini in s pokrajinsko oznako Fiume uporabljali nacionalizirana jugoslovanska žiga, kar naj bi bila po Govekarjevi domnevi osnova za tako trditve. Vendar je iz dokumentov, ki sem jih našel, razvidno, da sta ti dve pošti nacionalizirani jugoslovanski žig uporabljali do druge polovice septembra 1941, medtem ko so vse pošte v Ljubljanski pokrajini zamenjale žige za italijanske že v sredini junija 1941. V okrožnici št. 62 Pokrajinskega ravateljstva Pošte, brzojava in telefona v Ljubljani (v

nadaljnem besedilu: Direkcije PTT) z dne 5. avgusta 1941 pa sta v seznamu pošt v Reški pokrajini že vključeni tudi Osilnica ter Draga kod Čabra.

POMOŽNE POŠTE

Naj nadaljujem z napovedano raziskavo pomožnih pošt, ki naj bi obratovali v času 1941–1945. Kot osnovo našega raziskovanja citiram del članka Milana Govekarja v Filateliji leta 1969:

»Ob zasedbi so Italijani prevzeli tudi omrežje pomožnih pošt, ki so obstajali v raznih oddaljenih naseljih in ki so imeli zvezo z matično pošto le dva ali trikrat tedensko. Zaradi razmaha osvobodilnega gibanja pomožne pošte niso dolgo vzdržale, tako da tudi zavoljo tega seznam teh pošt ni in verjetno tudi nikoli ne bo mogel biti popoln.

Vsi žigi pomožnih pošt so bili okvirni, podolgovati in z razdelilno črto v sredini. V zgornjem delu je ime pomožne pošte, v spodnjem pa se v oklepaju nahaja ime matičnega, to je obračunskega poštnege urada. Ta urad je na vsaki pošiljki odtisnil tudi svoj žig.

Znani so žigi naslednjih pomožnih pošt:

1. Bečaje (Begunje pri Cerknici)
2. Cvišlarji (Kočevje)
3. Dolenja Briga (Kočevska reka)
4. Dolenja Topla reber (Stari log pri Kočevju)
5. Gora (Sodražica)
6. Gotenica (Kočevska reka)
7. Karlova (Velike Lašče)
8. Muljava (Krka)
9. Podlipa (Vrhnika)
10. Ponikve (Trebnje)
11. Rožni dol (Semič)
12. Staro apno (Turjak)
13. Sv. Gregor (Ortnek)
14. Sv. Vid nad Cerknico (Begunje pri Cerknici)
15. Št. Jošt (Vrhnika)
16. Štalcarji (Kočevje)
17. Vrh Sv. Treh kraljev (Rovte)
18. Zaplana (Vrhnika)

Pod nemško okupacijo so, kolikor je doslej znano, poslovale samo tri izmed navedenih pošt: Podlipa, Št. Jošt in Zaplana.

Povedati je treba, da Govekar navaja samo znane žige pomožnih pošt, ki jih je imel sam, ali pa jih je videl pri drugih zbiraleh.

Zato bomo našo raziskavo usmerili v smer dodatno odkritih žigov pomožnih pošt in v smer dokumentiranih osnov, iz katerih lahko upravičeno sklepamo, da so določene pomožne pošte takrat obstajale in uporabljale svoje žige.

Poleg 18 znanih žigov pomožnih pošt, ki jih Govekar predhodno navaja iz časa italijanske okupacije Ljubljanske pokrajine (do 9.9.1943), sem odkril še naslednje:

19. Gorenje Vrhpolje (Št. Jernej), datum dokumenta: 13.4.1942
20. Veliki Gaber (Št. Vid pri Stični), datum dokumenta: 15.1.1942
21. Orehovica (Št. Jernej), datum dokumenta: 10.3.1942

1. Primerek odtisa poštnega žiga redne pošte

22. Preloka (Vinica pri Črnomlju), datum dokumenta: 16.2.1942
23. Vrh (Vinica pri Črnomlju), datum dokumenta: 5.5.1942
24. Planina (Črnomelj), datum dokumenta: 15.10.1941
25. Čatež (Velika Loka), datum dokumenta: 9.6.1941
26. Gradišče (Št. Vid pri Stični), datum dokumenta: 24.6.1941
27. Telče (Tržišče), datum dokumenta: 22.11.1941

Če pa še dodatno upoštevam okrožnice Direkcije PTT v času 1941–1945, je možno ugotoviti, da so poslovale še naslednje pomožne pošte:

28. Svetli Potok (Koprivnik pri Kočevju)
29. Smuka (Stari Log pri Kočevju)
30. Pijava gora (Škofljica)

Navedene 3 pomožne pošte naj bi bile na osnovi okrožnice Direkcije PTT, št. 17/II, dne 31.3.1941 ukinjene (s še 12 drugimi) 30. aprila 1941, kar pa je bilo naknadno z okrožnico Direkcije PTT, št. 20, dne 11.4.1941 preloženo za nedoločen čas. Torej so te 3 pomožne pošte (vsaj v začetku okupacije) dejansko poslovale.

31. Selo (Zagradec na Dolenjskem)
Z okrožnico Direkcije PTT, št. 50/I., dne 2.6.1942 se glede na to, da je bila pošta Zagradec začasno zaprta, pomožna pošta Selo dodeli nadzorni (matični) pošti Št. Vid pri Stični.

32. Bloška Polica (Stari trg pri Rakeku)
Z okrožnico Direkcije PTT, št. 25/V., dne 20.4.1943 se pomožna pošta Bloška Polica s

27.4.1943 začasno dodeli pošti Grahovo pri Cerknici.

Omeniti je treba še en vir, in sicer članek Daliborja Štovička, objavljen v Filatelističnem zborniku IV/1987, kjer navaja kot pomožno pošto, ki je poslovala v času 1941–1943, pa jo predhodno ne omenjamo:

33. Polica (Višnja Gora)

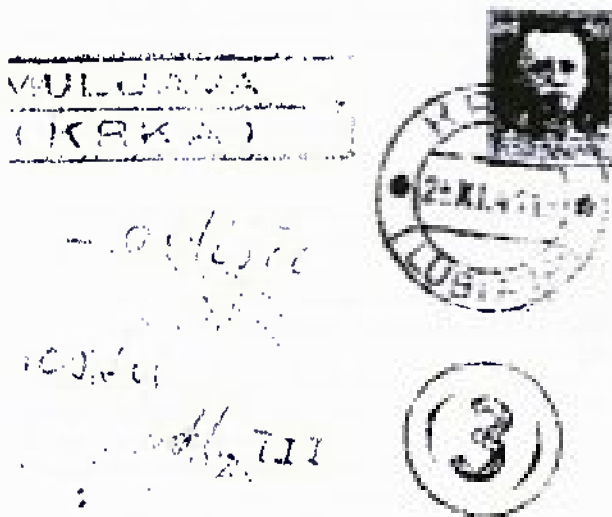
Tako smo od prvotno znanih žigov pomožnih pošt na območju Ljubljanske pokrajine v času 15.4.1941 do 9.9.1943 prišli od 18 na 33.

Za obdobje nemške okupacije Ljubljanske pokrajine od 10.9.1943 do 15.5.1945 pa Govekar navaja samo 3 pomožne pošte, katerih žig mu je bil znan (iz obstoječih zbirk):

1. Podlipa (Vrhnika)
2. Št. Jošt (Vrhnika)
3. Zaplana (Vrhnika)

Sam nisem do danes odkril nobenega dodatnega žiga iz obdobja nemške okupacije Ljubljanske pokrajine, niti nisem našel v okrožnicah Direkcije PTT nobenega določila (omenjanja) o pomožnih poštah tega obdobja.

Odtis primerka žiga pomožne pošte je prikazan v prilogi (slika 2).

2. Primerek odtisa poštnega žiga pomožne pošte

AMBULANCE OZIROMA POŠTE NA VLAKIH

Kot pri pomožnih poštah upoštevam pri raziskavi področja ambulančnih žigov za osnovo Govekarjev članek:

»Italijansko zasedbeno ozemlje so prepletale štiri železniške proge. Za glavno prometno žilo Ljubljana – Trst, ki je bila z rapalsko pogodbo presekana, lahko domnevamo, da je bila italijanska ambulanca Trst–Postojna podaljšana do Ljubljane. Vendar se tovrstni žig doslej še ni pojavil v nobeni zbirki.

Druga proga, ki teče v isti smeri: Ljubljana–

Vrhniko nikoli ni imela ambulančne pošte, čeprav so pošto po njej vseeno prevažali. Iz popisa žigov namreč lahko povzamemo, da je italijanska in fašistična žiga št. 7 in 8 pošte Ljubljana 2 uporabljal spremljevalec poštних sklepov, pošiljak posameznim poštam, ki ležijo ob tej progi.

Dolenjska pa je imela dve progi: Ljubljana–Karlovac in Ljubljana–Kočevje. Na teh dveh progah so ambulančno pošto ustanovili že v stari Avstriji. Poslovala je ves čas Kraljevine Jugoslavije in tudi pod italijansko okupacijo, ko je zadržala prejšnje jugoslovanske žige in tudi številčno oznako. Tako lahko na starih jugoslovanskih znamkah, na pretiskih, na italijanskih znamkah ali na raznih mešanih frankaturah najdemo naslednje štiri žige:

- a) 76... Ljubljana–Karlovac
- b) 76... Karlovac–Ljubljana
- c) 74... Ljubljana–Kočevje
- č) 74... Kočevje–Ljubljana

Pod nemško okupacijo ti dve ambulančni pošti nista več poslovali, saj doslej ni znan noben odtis navedeni štirih žigov, ki bi nosil datum iz obdobja nemške okupacije Ljubljanske pokrajine.

Takoj uvodoma naj povem, da so ohranjeni odtisi poštних žigov ambulane izredno redki, za kar je možno navesti vsaj tri vzroke:

1. Za razliko od rednih pošt (101) ter pomožnih pošt (33) so obstajali po Govekarju le štirje taki ambulančni žigi.

2. Zaradi nenehnega rušenja železniških prog je prihajalo do pogostih prekinitev prometa na progah, s tem pa tudi do prekinitve poslovanja ambulančnih pošt.

3. Direkcija PTT je z okrožnico, št. 85, dne 29.10.1941 v zvezi s pisemskimi nabiralniki v ambulančnih vagonih prepovedala sprejemanje pošte na roko.

Na enak način, kot sem to storil pri pomožnih poštah, bom komentiral Govekarjevo pisanje o ambulaneh.

Takoj pa moram ugotoviti, da s tega področja nisem odkril nobenega dodatnega žiga v kakšni zbirki.

Vendar pa je moč glede na okrožnice Direkcije PTT zaslediti nekatera navodila oziroma pojasnila v zvezi s programi (ki jih Govekar v predhodnem članku ne omenja), da bi lahko imele ambulančne pošte z znanim poštnim žigom:

1. Proga Ljubljana–Vrhniko (in nazaj):

V vseh okrožnicah Direkcije PTT, ki govorijo o ambulaneh je omenjeno le, da so se na tej progi posredovali poštni sklepi ter ni o ambulančni pošti nikjer govora.

2. Proga Ljubljana–Trst oziroma Trst–Postojna z eventualnim podaljškom do Ljubljane:

V okrožnici Direkcije PTT, št. 47, dne 27.6.1941 je govora o železniškem prometu na progi Ljubljana–Postojna Grotte. Decidirano je navedeno, da se na progi Ljubljana–Postojna ambulančna pošta zaenkrat še ne uvede.

V več nadaljnjih okrožnicah Direkcije PTT se sicer poslovanje poštnega prometa na tej progi omenja, vendar je vedno govora le o posredovanju poštних sklepov, ne pa o ambulančni pošti na tej progi.

Edino v okrožnici, št. 47/I., dne 30.6.1944 se omenja pri progi Ljubljana–Postojna ambulančna pošta Ljubljana–Rakek 90 (do Postojne), kar pa kaže na ambulančno pošto, ki ima v oznaki žiga vedno svojo številko. Vendar do zaključka tega članka zadeve nisem uspel v celoti raziskati ter tako ostaja to vprašljivo. V primeru pozitivnega rezultata pa bi to tudi pomenilo odstopanje od trditve Govekarja, da pod nemško okupacijo Ljubljanske pokrajine ni poslovala nobena ambulančna pošta.

3. Proga Trebnje–Št. Janž na Dolenjskem in nazaj:

Na tej progi je od leta 1924–1939 poslovala ambulančna Trebnje–Št. Janž na Dolenjskem in nazaj pod št. 75. Od leta 1939 dalje, ko je bila proga podaljšana od Tržišča do Sevnice, je poslovala pod isto številko 75 ambulančna Trebnje–Sevnica in nazaj.

Od začetka italijanske okupacije je bila ukinjena ambulančna pošta 75, ker je bila pošta Krmelj (Št. Janž je samo naziv za železniško postajo v Krmelju) pod nemško okupacijo. Poštni sklepi so se zato predajali le poštam ob progi do Mokronoga.

Krmelj je prišel pod italijansko okupacijo 8. oktobra 1941 in je zato pričela poslovati pošta Krmelj v okviru Direkcije PTT v Ljubljani. Tako se je z 20. oktobrom 1941 ponovno uvedla ambulančna pošta Trebnje–Št. Janž 75 in nazaj.

Poslovanje na tej progi se še večkrat omenja kot ambulančna pošta 75 (okrožnica, št. 10/I., dne 27.1.1942, št. 38/V., dne 30.4.1942, št. 43, dne 19.5.1942, št. 60, dne 27.6.1942). V okrožnici št. 99, dne 22.12.1942 pa se proga Trebnje–Št. Janž 75 ne omenja več kot ambulane. V okrožnici, št. 53/IV., dne 17.8.1943 je govora o zapiranju nekaterih pošt ter ukinitvi železniškega prometa na progi Trebnje–Št. Janž. Pa tudi sicer je treba povedati, da je bila ta proga že od leta 1942 stalno rušena ter promet prekinjan, tako da je bilo poslovanje ambulančne 75 bolj izjema kot pravilo.

Tudi sam nisem našel nobenega odtisa ambulančnega žiga 75 s te proge in omenjenega razdobja.

Odtis primerka žiga ambulančne pošte je prikazan v prilogi (slika 3).

3. Primerka odtisa poštnega žiga ambulančne pošte

Z današnjim člankom bi bil tako končan celovit prikaz poštних žigov Ljubljanske pokrajine v času italijanske in nemške okupacije v letih 1941–1945, tako žigov rednih, pomožnih in ambulančnih pošt.

Če bi hoteli raziskavo tega področja razširiti še na ostali del današnje republike Slovenije (kar bi bila lahko osnova za bodoči katalog poštних žigov Slovenije za čas 1941–1945), bi bilo na enak način,

kot smo to storili za Ljubljansko pokrajino (italijanska okupacija), treba to razširiti še na nemško okupacijo Slovenije (Štajerska, Gorenjska, del Koroške) ter madžarsko okupacijo Slovenije (Prekmurje).

S tem bi dobili zaokrožen pregled poštних žigov, ki so se uporabljali na območju današnje republike Slovenije v času vojne 1941–1945.
